

## בירורים בהלכה

### לשון הרע לתועלת

נראה, שהח"ח הבין כמובא לעיל, שרק באמצעות הכוונה האמירה הזו עצמה כבר יוצאת מכלל לשון הרע. (עיי' דברי הר"צ רימון במאמר על לשה"ר לתועלת שכתב כן. ליסוד זה יש כמה השלכות שעמד עליהם הח"ח: (א) המבקש מחברו שיתן לו מידע אודות פלוני עבור שידוך או שותפות עסקית – חייב לומר לו שהדבר נאמר 'לתועלת', דאם לא כן הוא מכשיל אותו באמירת לשה"ר [כלל ד, באמ"ח אות מו]. (ב) אף שאדם מסכים שיספרו עליו לשה"ר, אין היתר אם הוא מתכוון לגנותו [כלל ב, באמ"ח אות כח].)

עפ"י הנ"ל יהיה ניתן להבין את הסתפקותו של הח"ח (כלל י, בהגהה לאות יד), האם לספר לשה"ר באופן שהוא משיח דאגתו בפני אדם אחר מותרת, שאם זה רק משום 'לא תעמוד על דם רעך' מסתבר יותר שאין להתיר זאת, אולם אם משום דלשון הרע למטרת תועלת לא נאסרה, ייתכן מאוד שגם זוהי תועלת (כמובן שהשומע צריך לא לקבל דברים כאלו כאמת וכדוי).

יש מהאחרונים שנקטו היתר זה כדבר פשוט, אך יש שהסתפקו בו ולא התירו להדיא (ועיי' הדעות השונות ב'המעין' ניסן תשע"ד; ובמיוחד יש להעיר, שאפ"י אם נקבל שמותר, ייתכן שזהו דווקא בשיחה יחידנית, אבל בקבוצות תמיכה למיניהם הדבר עוד צריך בירור ודקדוק לעניין ההנהגה בפועל).

יש שכתבו, שלגבי בעל ואשתו, בוודאי יש מקום רב יותר להתיר, ושני טעמים ניתן לומר: (א) משום שזהו חלק מחובות הבעל לאישה (ועיי' במאמר במעין הנ"ל שדם בשמועה בשם הגרשז"א אוירבאך בזה) (ב) עפ"י דברי הציץ אליעזר (ח"כ סי' נב) שהתיר לרופא להכתיב למזכירתו חוות דעת על מתמחים, למרות שהיא לא צריכה להיות מודעת לתוכן הדברים, משום שהיא נצרכת לעבודתו של הרופא, ובלעדיו אינה יכולה לעבוד, וייתכן דה"ה בבעל ואישה, וצ"ב.

מקובל, כי אמירת לשון הרע לתועלת – מותרת היא. רבינו יונה (ג, רכא) למד דין זה מכך שלמרות שעדותו של עד אחד אסורה משום לשון הרע (פסחים קיג, ב), אם היא נאמרת לגבי דיני ממונות, שיכולה לחייב שבועה את הנתבע – מותרת. ומכאן, שאותה אמירה עצמה פעמים שיש בה לשה"ר ופעמים שלא.

יש שנראה מדבריהם שמבססים היתר זה על מצות 'לא תעמוד על דם רעך', וכמו שכתב הרמב"ם (ל"ית רצו) שהיא איננה רק בהצלת נפשות, אלא גם בהצלת ממונו של חברו, ומשמע אף במניעת נזק עתידי (ועיי' יחו"ד ד, ס).

אמנם, מדברי האחרונים נראה שאין זה 'היתר', אלא שלשון הרע מעולם לא נאסר כאשר הדבר נאמר לתועלת. כלומר, דיבור גנאי על אדם הוא דבר 'פרוה' שתלוי אם הוא לתועלת או לא, כך כתב הקובץ הערות (סי' ע, א), וסבר שכן הוא גם בשאר איסורים שכן אדם לחבירו, כדוגמת איסור הכאה שהותרה שכתב הרמב"ם שהאיסור הוא רק 'דרך ניציון', שהרי מותר לרב להכות את תלמידו (עיי"ש דוגמאות נוספות).

נראה, דלפי הבנה נבין את דברי החפץ חיים (כלל י אות ב), שאחד מהתנאים להיתר אמירת לשון הרע הוא: שיתכוון לתועלת (ועיי"ש באות ג, שאם המספר בעצמו נגוע במה שרוצה לספר על חברו, מסתמא לא חשיב לתועלת, אלא רק כדי לשמוח לאדו של חברו בפרסמו דברים אלו. ועיי"ש ברשימת התנאים הנוספים, ויש לדייק היטב בספרו במקומות נוספים שפעמים שלא כל התנאים נצרכים). ולכאורה תמוה, הלא באופן שע"י כך באה תועלת שהציל את חברו מהפסד, הלא קיים מצות 'לא תעמוד על דם רעך' ואם באופן זה נדחה איסור לשון הרע, הלא אין צורך עקרוני בתועלת!?